

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Kehittämishanke

Ammattiosaamisen näytöt ja niiden kehittämishaasteet

Kudjoi, Ulla
Peltonen, Mervi

Työn ohjaaja
Tampere 2009

Kaarina Ranne

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Ulla Kudjoi ja Mervi Peltonen
Ammattiosaamisen näytöt ja niiden kehittämishaasteet
41 sivua + 7 liitesivua
18.12.2009
Yliopettaja, kasvatustieteiden tohtori Kaarina Ranne

TIIVISTELMÄ

Tässä työssä tutkimme ammattiosaamisen näyttöjen kehittämisen tarpeita. Työn tarkoituksena on kerätä mielipiteitä oppilailta ja opettajilta ammattiosaamisen näyttöjen nykytilasta ja niiden kehittämistoiveista. Teimme työn, koska Porin ammattioppilaitoksen lehtori kertoi, että vuonna 2006 käytäntöön tulleista ammattiosaamisen näyttöistä olisi hyödyllistä kysyä opiskelijoiden mielipiteitä.

Tutkimuskohteena oli Porin ammattiopiston keväällä 2010 valmistuva kokkiluokka sekä Porin ammattiopiston keittiöpuolen opettajia. Tutkimme kyselylomakkeiden avulla oppilaiden ja opettajien mielipiteitä ammattiosaamisen näytöistä. Oppilaiden kysymykset jaoin neljään osaan: valmiudet näyttöihin ja näytön suorittaminen, ammattiosaamisen näytöt ja työelämä, ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen sekä muuta. Opettajien kysymykset jaoin neljään osaan: valmiudet näyttöihin, näytön suorittaminen ja arviointi, ammattiosaamisen näytöt ja työelämä sekä ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen.

Tutkimuksen tuloksissa oppilaiden kyselyssä tuli esille, että 36 % vastaajista koki ammattiosaamisen näytön ohjaamisen työpaikalla heikoksi ja 18 % oli saanut ohjausta työpaikan ohjaajalta vähän tai hyvin vähän. Opettajista 63 % oli sitä mieltä, että työelämän edustajat saavat vähän ohjausta ammattiosaamisen näyttöjen yhdenmukaiseen arviointiin. Tästä kehittämistarpeeksi nousi työpaikkojen sitouttaminen ammattiosaamisen näyttöihin. Työssäoppimispaikkojen tasoerot näyttävät kaipaavan myös kehittämistä.

Avainsanat

kokemuksellinen oppiminen, ammattiosaamisen näyttö, arviointi, työelämä

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	6
2 IHMISKÄSITYS, TIEDONKÄSITYS JA OPPIMISKÄSITYS	7
2.1 Humanistinen ihmiskäsitys	7
2.2 Konstruktiivinen tiedonkäsitys	7
2.3 Kokemuksellinen oppiminen eli kokemuksellinen oppimiskäsitys	7
2.3.1 Deweyn kokemuksellisen oppimisen teoria	8
2.3.2 Kolbin kokemuksellisen oppimisen malli	10
3 AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT	13
3.1 Ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteet	13
3.1.1 Ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteet oppilaan näkökulmasta	13
3.1.2 Ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteet opettajan näkökulmasta	14
3.1.3 Ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteet työelämän näkökulmasta	14
3.2 Ammattiosaamisen näyttöjen toteutus	14
3.3 Ammattiosaamisen näyttöjen arviointi	15
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	17
5.1 Oppilaiden vastausten tulokset	17
5.2 Opettajien vastausten tulokset	23
6 OPISKELIJOIDEN TULOSTEN ANALYSOINTI	32
6.1 Valmiudet näyttöihin ja näytön suorittaminen	32
6.2 Ammattiosaamisen näytöt ja työelämä	33
6.3 Ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen	33
6.4 Muuta	34

7 OPETTAJIEN TULOSTEN ANALYSOINTI	35
7.1 Valmiudet näyttöihin	35
7.2 Näytön suorittaminen ja arviointi	36
7.3 Ammattiosaamisen näytöt ja työelämä	36
7.4 Ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen	37
8 LOPUKSI	38
LÄHTEET	40
LIITE 1: Ammattiosaamisen näytöt Oppilaan lomake	
LIITE 2: Ammattiosaamisen näytöt Opettajan lomake	
LIITE 3: Saate lomakkeen täyttämiseen	

2 IHMISKÄSITYS, TIEDONKÄSITYS JA OPPIMISKÄSITYS

2.1 Humanistinen ihmiskäsitys

Humanistisessa ihmiskäsityksessä suhtaudutaan läheisesti ja empaattisen eettisesti oppijaan. Suhde on oppimista sekä ohjaamista ja tukemista ihmisenä kasvamisessa. Oppijan omaa arvomaailmaa ja autonomiaa kunnioitetaan oppimis- ja kasvuprosessissa. (Patrikainen 1999, 153.)

2.2 Konstruktivistinen tiedonkäsitys

Tiedon luonne konstruktivistisessä tiedonkäsityksessä on suhteellinen. Absoluuttista, oikeaa tietoa ei ole. Jokainen havainnoi konstruoiden aikaisemman kokemuksensa, havaintojensa ja tietämyksensä pohjalta oman tietämisen rakenteensa kehittämisen oman todellisuutensa. (Patrikainen 1999, 155.)

2.3 Kokemuksellinen oppiminen eli kokemuksellinen oppimiskäsitys

Kokemusta määriteltäessä se on jotain sanoiksi puettavaa. Kokemuksiin pohjautuvia näkemyksiä ja ajatuksia voidaan vaihtaa. Kokemus ei kuitenkaan näytä sellaisenaan olevan opetettavissa. Kunkin täytyy kokea ja oppia itse. (Kotkavirta 2002, 15.) Jo antiikin aikaan monet filosofian ja lääketieteen koulut korostivat havaintojen merkitystä tiedon lähteenä (Niiniluoto 2002, 10). Keskeistä tässä oppimisessa on persoonallisen ja sosiaalisen kasvun tukeminen sekä oppijan oman itsetuntemuksen lisääminen, tietoisuus omasta oppimisesta ja oppimaan oppiminen sekä käsitykset oppimisen kohteista. Oppiminen on konstruktivistisen tiedonkäsityksen mukaista jatkuvaa tiedon syventämistä ja ymmärtämistä sekä oman tietämisen rakentamista. Oppiminen on kokemuksellisen oppimiskäsityksen mukaan kokemusten muuttumista ja laajentumista. (Kupias 2001, 16.)

Kokemuksellisen oppimisen malli pohjautuu humanistisen psykologian suuntaukseen (1950–1960), jonka lähtökohtana on ihmisen luovuuden ja henkisen kasvun ihannoiminen sekä pyrkiminen yksilön kokonaisvaltaiseen tutkimukseen. (Salovaara 1997.) Kokemuksellisen oppimisen mallissa painotetaan itsetuntemuksen ja itsereflektion merkitystä oppimisprosessissa ja erilaisten toimintastrategioiden kokeilua. Arvojen ja asenteiden sisäistäminen on myös merkityksellisellä sijalla. Oppijan kokemuksilla ja elämyksillä on keskeinen rooli oppimisessa. Kouluttajan tehtävänä kokemuksellisen oppimisen mallissa on ohjata osallistujien keskustelu- tai tehtäväryhmän toimintaa. (Salovaara 1997.)

Kokemuksellinen oppiminen (experiential learning) on saanut suosiota erikoisesti aikuiskasvatukseen ja -koulutuksen piirissä. Kokemuksellinen oppiminen tähdentää persoonallista kasvua, yksilön omaa tapaa kokea maailmaa ja oppimisen itseohjautuvuutta. Samalla painotetaan myös jokaisen omaleimaisuutta sekä ”minän” toteuttamista. Oppimiskäsityksellä on yhtymäkohtia konstruktivistiseen käsitykseen. Yksilön ”minän” peruspiirteet oletetaan myötäsytntyneiksi. (Wright 1992, 12.)

2.3.1 Deweyn kokemuksellisen oppimisen teoria

Yhdysvaltalainen John Dewey (1859 - 1952), jota myös pidetään kokemuksellisen oppimisen kehittäjänä, vastasi 1900-luvun alkupuolella yhteiskunnan muutoksessa koulun kasvatuksesta aiheutuneeseen kritiikkiin tuomalla näyttämölle oppimisen toiminnan kautta. Erityisesti sen tyyppisten kuin käsitöiden ja kotitalouden merkitystä korostettiin. Varsinaisesti kyse ei kuitenkaan ollut erillisistä aineista, vaan toiminnan ja oppimisen tavoista. Tavoitteena oli niiden kautta oppia yhteisöllisyyttä sekä lähentää koulua ja yhteiskuntaa. (Kivirauma ym. 2004, 171.) John Deweyllä kokemuksen (experience) käsitteellä on keskeinen asema. Sen rinnalla hän puhuu myös luonnosta (nature), ihmisestä riippumattomasta ympäristöstä, jonka kanssa ihminen on jatkuvasti vuorovaikutuksessa. (Niiniluoto 2002, 13.)

John Dewey pohjasi kasvatuksen teoriansa kehitysoppiin ja pragmatismiin. Pragmatikko näkee ihmisen aktiivisena ja uteliaana toimijana. Oppiminen nähdään ongelmanratkaisuna. Oppimisen ytimenä nähdään rekonstruktioprosessi, jossa opiskelija tarkastelee

ja käsittelee omaa toimintaansa ja toiminnan tuloksia rakentaen sen pohjalta uudelleen käsityksiään ja tietojaan. (Wright 1992, 12.)

Rekonstruktioprosessin ensimmäinen näkemys on, että opetus tulee ankkuroida oppijan arkitodellisuuteen. Uuden oppiminen ja haasteet kiinnostavat vain, jos ne koetaan tärkeiksi itselle. Toiseksi, kun ongelma herättää oppijan pohtimaan ongelmanratkaisua ja pääsemään ratkaisuun, opitaan parhaiten. Kolmanneksi oppijan aktiivisuudella yleensä, muun muassa oppijan aktiivisella tiedonhaulla, on keskeinen merkitys. (Wright 1992, 12.)

John Dewey'n kasvatusteoreettiset ajatukset perustuvat viiteen pääperiaatteeseen.

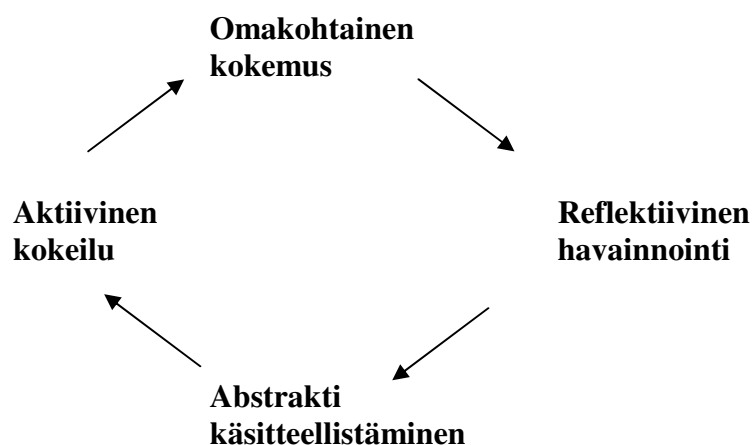
1. Kokeellinen toiminnallisuus, jonka puute Dewey'n mielestä oli aikansa koululaitoksen suurimpia ongelmia. Toiminta on kaiken lähtökohta. Ajattelu ja ideat syntyvät toiminnan yhteydessä, eivät irrallisina. Dewey'n periaate tekemällä oppiminen, learning by doing, tarkoittaa oppia siitä, miten hankkia tietoa. Irrallisen tiedon muistaminen ei ole tärkeää. (Kivirauma ym. 2004, 171–172.)
2. Oppilaskeskeisyys, jolla Dewey nostaa opetuksen järjestämisen perustaksi lapsen taipumuksineen ja haluineen, the child-centered school -periaate, oppiaineen sijaan. Kun lapsen luonnolliset perustarpeet, luomisen, tutkimisen, taiteellisen ilmaisun ja sosiaalisen yhteisöllisyyden tarve huomioidaan opetuksessa, koulu muodostaa osan yhteiskuntaa sen sijaan, että opittaisiin irrallisesti muistettavia asioita. (Kivirauma ym. 2004, 172.)
3. Koulu pienen yhteiskuntana, jossa Dewey'n näkemys on, että toisten auttamisen tulisi olla luonnollinen osa koulutyötä, spontaania yhteistä toimeliaisuutta. Lapsen tulee oppia toimimaan ryhmässä ja huomioida sekä muiden että koko ryhmän tarpeet. Kun lapset käyttävät koulussa hyväkseen koulun ulkopuolisia kokemuksia ja koulun ulkopuolella koulussa oppimaansa, toteutuu Dewey'n mukaan koulun ja yhteiskunnan liitto. (Dewey 1957, 72-73; Kivirauma ym. 2004, 172 - 173.)
4. Luonnollisten toimintojen periaate, jolla Dewey tarkoittaa erilaisia käsillä tekemisen muotoja. Opittava asia muotoillaan ongelmaksi, minkä jälkeen ongelman ratkaisemiseksi laaditaan suunnitelma. Tätä periaatetta Dewey'n mukaan voidaan

käsitellä parhaiten hyvin suunnitelluilla ja järjestelmällisesti toteutetuilla erilaisia tietoja ja taitoja vaativilla projekteilla. (Kivirauma ym. 2004, 173.)

5. Koulu demokraattisen yhteiskunnan toteuttajana, jota koulun toiminnallisuus edistää, ilmenee Deweyn mukaan muun muassa madaltamalla käytännöllisen ja henkisen työn välistä eroa (Kivirauma ym.) 2004, 173 - 174).

2.3.2 Kolbin kokemuksellisen oppimisen malli

Kokemuksellisen oppimisen tunnetuin kehittäjä on Kolb (1984). Kolbin malli sisältää kaksi oppimisen ulottuvuutta: tiedostetun ja tiedostamattoman ymmärtämisen sekä niihin liittyvät neljää oppimisen orientaatiota, jotka painottavat oppimista eri tavalla. Hän kuvaa kokemuksellista oppimista syklisenä kehänä, jossa kokemukset ja opiskeltava aihe etenevät tarkentuvasti. Syklisessä kehässä tieto asteittain syvenee, käsitteellistyy ja se tulee tutkittua erilaisista näkökulmista, jolloin oppimisesta tulee jatkuva tiedonluonnin prosessi. Uutta tietoa testataan ja arvioidaan oppijan omien kokemusten kautta, ja siksi keskeinen rooli onkin oppijan omilla kokemuksilla ja elämyksillä. Kokemuksiin liittyvää reflektiota havainnoidaan sekä yksilö- että ryhmäprosesseina. Oppijan kokemuksia havainnoidaan ja arvioidaan myös teorian näkökulmasta ja sovelletaan käytännön tilanteissa. (Kolb 1984, 68-69; Kupias 2004, 16; Mäkinen 2002; Raustevon Wright, von Wright & Soini 2003, 1999.)

KUVIO 1. Kolbin oppimisen syklinen malli

Ensimmäinen orientaatio on omakohtainen kokemus. Oppijat tuovat oppimiseen mukanaan omat, ainutlaatuiset ja -kertaiset kokemuksensa, jotka monipuolistavat ja laajentavat ryhmässä oppimisen kohteena olevia asioita. Kokemukset ovat jokaisen henkilökohtaisia, mutta ne voidaan jakaa muiden opiskelijoiden ja opettajien kanssa. Kokemusten käsittely tietoisesti vahvistuu oppimiseksi, ja niinpä voidaankin todeta tietoisessa kokemuksellisessa oppimisessä olevan myös kognitiivinen näkökulma. (Mäkinen 2002; Rauste von Wright ym. 2003, 199.)

Toinen orientaatio on reflektiivinen havainnointi, joka keskittyy kokemusten ja tilanteiden monipuoliseen reflektointiin. Oppijat refleктоivat omia kokemuksiaan. Tässä luodaan pohja uusille malleille ja teorioille. Käsiteltävän ilmiön havainnointi ja pohtiminen yhdessä opiskelijoiden kanssa on tärkeä vaihe, kun pyritään tietoiseen ymmärtämiseen ja käsitteellistämiseen. Opettajan rooli reflektointivaiheessa on tärkeä. (Kupias 2004, 18; Rauste von Wright ym. 2003, 199.)

Kolmas oppimisen orientaatio on abstrakti käsitteellistäminen. Siinä systemaattisen ajattelun kautta muokataan vanhoja ja luodaan uusia malleja, käsitteitä ja teorioita. Mallit, teoriat ja käsitteet jäsentävät omakohtaista kokemusta ja auttavat sen yleistämisessä tietoisessa hallinnassa. Tässä vaiheessa asiasta luetaan teoreettista tietoa. (Kupias 2004, 19; Rauste von Wright ym. 2003, 199.)

Neljäs oppimisen orientaatio on aktiivinen kokeilu. Siinä korostuvat käytännön toiminta ja ihmisiin tai tilanteisiin vaikuttaminen. Tässä vaiheessa testataan malleja sekä kokemuksia, pohdinnoista ja teorioista tehtyjä päätelmiä käytännössä. Tässä vaiheessa yritetään vaikuttaa ihmisiin ja muuttaa asioita. Tietoa voidaan soveltaa käytäntöön case-tapausten, roolipelien, harjoitusten ja työssäoppimisen avulla. (Kupias 2004, 19 - 23; Rauste von Wright ym. 199.)

Kokemuksellinen oppiminen on jatkuva prosessi. Oppiminen perustuu kokemuksiin ja niistä tehtyihin analyysihin. Prosessi etenee syklisesti, ja onnistunut oppimisprosessi tuottaa aina uutta sovellettavaa tietoa, uusia kokemuksia, jotka jälleen käsitellään eli reflektoidaan. Jokaisen kokemukset ovat yksilöllisiä, mutta keskeistä oppimisessä on yhteistyö ja vuorovaikutus yksilön ja ympäristön välillä. (Mäkinen 2002.) Omakohtainen kokemus ei takaa oppimista. Tärkeää on tutkittavan ilmiön havainnointi ja sen tietoinen

pohtiminen sekä ilmiön ymmärtäminen ja käsitteellistäminen sopivan teorian tai kuvausmallin avulla. Kokemuksellinen oppiminen on kokemusten muuttumista ja laajentumista. (Kupias 2004, 16.)

Varsinkin aikuiskasvatuksen periaatteisiin on kuulunut opiskelijoiden kokemusten huomioon ottaminen yhtenä oppimisresurssina. Käytännössä se on tullut esille lähinnä vapaamuotoisessa keskustelussa kokemuksia purettaessa. Terapeuttisen jutustelun lisäksi on huomattu kokemuksellisen vuorovaikutuksen edistävän oppimista osallistuvan ryhmän keskuudessa. (Mäkinen 2002.)

3 AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT

Ammattiosaamisen näytöt on otettu käyttöön kaikilla vuonna 2006 alkavilla koulutusaloilla. Ammattiosaamisen näytöt ovat osa opiskelija-arviointia ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelman perusteisissa koulutuksissa. Näytöt ovat koulutuksen järjestäjän ja työelämän yhdessä suunnittelema, toteuttama ja arvioima työtilanne ja työprosessi. Ammattiosaamisen näyttö antaa opiskelijalle mahdollisuuden osoittaa työelämän toimintakokonaisuuksien mukaisesti, kuinka hyvin hän on saavuttanut opetussuunnitelmassa määritellyn keskeisen osaamisen. Ammattiosaamisen näytöt ovat osa koulutusta ja sijoittuvat koko koulutuksen ajalle. (Opetushallitus 2006, 6.)

Ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia määrittelevät laki ja asetus ammatillisesta koulutuksesta (L 630/98, L 479/03, L 601/05, A 811/98, A 603/05) sekä Opetushallituksen määräys ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelman perusteista (M 32/011/05). (Opetushallitus 2006, 6.)

Kaikkiin ammatillisiin perustutkintoihin on laadittu kansalliset ammattiosaamisen näyttöaineistot voimassa olevan tutkinnon perusteiden ja opetussuunnitelman pohjalta. Näyttöaineistossa määritellään arvioinnin kohteet ja arvioinnin kriteerit opintokokonaisuuksittain. Aineisto ohjaa ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamista ja yhdenmukaisesti opiskelijoiden arviointia. Näyttöaineiston avulla koulutuksen järjestäjä pystyy varmistumaan siitä, että näytöt kattavat keskeisen tutkinnossa vaadittavan ammatillisen osaamisen. (Opetushallitus 2006, 9.)

3.1 Ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteet

3.1.1 Ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteet oppilaan näkökulmasta

Ammattiosaamisen näytöissä käden taidot ja käytännön tekeminen pääsevät esiin. Tämä monipuolistaa arviointia. Opiskelijat arvostavat työpaikalla oman alan ammattilaiselta saatua palautetta, jonka ansiosta oppilaan ammatti-identiteetti kasvaa. Ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteena on parantaa ammatillisen koulutuksen laatua ja lisätä koulu-

tuksen työelämälähtöisyyttä sekä työelämävastaavuutta. Näyttöjen tavoitteena on myös edistää opiskelijoiden siirtymistä työelämään. (Opetushallitus 2006, 9.)

3.1.2 Ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteet opettajan näkökulmasta

Ammattiosaamisen näytöt vaativat työssäoppimispaikoilta ja oppilaitoksilta yhteistyötä sekä ohjaavat opetusta ja arviointia opetussuunnitelman perusteiden ja muuttuvan työelämän tarpeiden mukaiseksi. Näytöt vahvistavat arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin pohjautuvaa opiskelijan arviointia. Lisäksi arvioinnissa korostuvat työelämän tarpeet. Opettajat pystyvät näyttöjen avulla ylläpitämään omaa ammattitaitoaan. Ammattiosaamisen näyttöjen avulla saadaan tietoa opiskelijoiden oppimistuloksista. Niiden avulla voidaan päätellä, tuottaako opetus riittävää ja työelämän näkökulmasta relevanttia osaamista. (Opetushallitus 2006, 8.)

3.1.3 Ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteet työelämän näkökulmasta

Ammattiosaamisen näytöt antavat työelämälle mahdollisuuden vaikuttaa siihen, millaisia työntekijöitä alalle valmistuu. Yhteistyö oppilaitosten kanssa lisää mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, millaista ammatillista osaamista työelämään siirtyvällä opiskelijalla on. Näyttötodistus kertoo arvosanojen lisäksi, millaisia näyttöjä opiskelija on tehnyt ja missä näytöt on annettu, joten se auttaa rekrytoinnissa. Kansallisten näyttöaineistojen pohjalta toteutetut näytöt varmistavat koulutuksen tasalaatuisuutta eri oppilaitoksissa. Lisäksi ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteena on haastaa työyhteisöä syventämään ja päivittämään omaa osaamistaan. (Opetushallitus 2006, 8-9.)

3.2 Ammattiosaamisen näytön toteutus

Ammattiosaamisen näytössä opiskelija osoittaa käytännön työtehtävissä opetussuunnitelman keskeisen sisällön sekä työelämän edellyttämän ammattitaidon. Näytöt sijoittuvat koko koulutuksen ajalle ja liittyvät jokaiseen ammatilliseen opintokokonaisuuteen. Ammattiosaamisen näytöt toteutetaan ensisijaisesti työssäoppimisjaksolla, jolloin opiskelija pääsee näyttämään osaamisensa aidossa työympäristössä. Työpaikoilla järjestettä-

vissä ammattiosaamisen näytöissä otetaan huomioon työpaikan olosuhteet ja kartoitetaan, millaista osaamista työpaikalla voidaan näyttää. Näyttöpaikkana voi olla myös oppilaitoksen työtila tai harjoitustyömaa. Tärkeintä on, että oppilas voi näyttää osaamisensa oppilaitosnäytöissäkin tekemällä käytännön työtehtäviä. (Porin ammattiopisto)

3.3 Ammattiosaamisen näytön arviointi

Ammattiosaamisen näytön arviointiin osallistuvat kaikki osapuolet eli opettaja, työelämän edustaja ja opiskelija. Ammattiosaamisen näytössä arvioidaan jokaisen ammatillisen opintokokonaisuuden keskeistä, työn tekemisen kannalta tärkeää osaamista. Kansalliset ammattiosaamisen näyttöaineistot ovat tukena keskeisen osaamisen määrittelyssä. Opetussuunnitelman perusteissa määritellään opiskelijan arvioinnissa käytettävät arvioinnin kohteet ja arvioinnin kriteerit. (Opetushallitus 2006, 43 - 44.)

Ammattiosaamisen näytöissä arvioidaan työprosessin ja työtehtävien hallintaa. Työtehtävien hallinta pitää sisällään työmenetelmät, -välineet ja materiaalin hallinnan. Lisäksi huomiota arvioinnissa kiinnitetään työturvallisuuden hallintaan ja työn perusteena olevan tiedon hallintaan sekä kaikille aloille yhteiseen ydinosaamiseen ja yhteisiin painotuksiin. Ydinosaamiseen kuuluvat oppimistaidot, ongelmanratkaisutaidot, vuorovaikutus- ja viestintätaidot sekä eettiset ja esteettiset taidot. Yhteisiin painotuksiin kuuluvat kansainvälisyys, kestävä kehitys, teknologian ja tietotekniikan hyödyntäminen, yrittäjäyys, laadukas asiakaslähtöinen toiminta, kuluttajaosaaminen sekä työsuojelusta ja työterveydestä huolehtiminen. (Opetushallitus 2006, 44.)

Jokaisessa ammattiosaamisen näytössä ei välttämättä tarvitse arvioida kaikkia arvioinnin kohteita. Ammattiosaamisen näytöt arvioidaan asteikolla 1 - 5. Opiskelija sopii työpaikkaohjaajan ja opettajan kanssa näytössä tehtävästä työstä ja tekee näyttösuunnitelman. Työpaikkaohjaaja ja/tai opettaja arvioivat opiskelijan osaamista työntekoa seuraamalla. Työn päätyttyä opiskelijaa voidaan haastatella ja hänelle voidaan tehdä tarkentavia kysymyksiä. Näytön arvioinnista päättää opettaja, ja hän hyödyntää arvioinnissaan arviointikeskustelua. (Porin ammattiopisto)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä tutkimuksessa tutkimme ammattiosaamisen näyttöjen kehittämisen tarpeita. Idea tutkimukseen lähti keskustelusta Porin ammattiopiston keittiöpuolen opettajan kanssa. Hän kertoi, että oppilaiden mielipiteitä ammattiosaamisen näytöistä ei ole tutkittu ja että ammattiosaamisen näytöissä on vielä kehitettävää, koska muutos tuli kesken vanhan opetussuunnitelman.

Tutkimuksessa opiskelijoita edustavana kohderyhmänä oli keväällä 2010 valmistuva kokkiluokka. Oppilaiden täytyy suorittaa seitsemän näyttöä, jotta he voivat saada näyttötodistuksen. Ensimmäisenä vuonna on kaksi näyttöä koulun ravintolassa, toisena vuonna on kaksi näyttöä koulun ravintolassa ja yksi näyttö työelämässä. Kolmantena vuonna on yksi näyttö työelämässä ja yksi näyttö koulun ravintolassa. Oppilaista muutama suorittaa kaksoistutkintoa eli lukiota ja kokin ammattitutkintoa samaan aikaan. Tutkimus suoritettiin oppitunnilla, ja oppilailla oli mahdollisuus kysellä, jos heillä oli epäselvyyksiä kysymyksistä. Opiskelijoiden kaavakkeet testattiin ennen kyselyn toteuttamista henkilöllä, joka oli suorittanut näyttötutkintoja ja oli jo valmistunut. Hän testasi myös opettajien kaavakkeen. Oppilaiden kysely tehtiin 14.10.2009. Oppilaan lomakkeessa taustakysymyksiä oli kaksi. Väittämiä oli kahdeksan ja avoimia kysymyksiä oli viisi. Taustakysymykset selvittivät yleisesti oppilaiden pohjakoulutusta ja näyttöjen määrää. Väittämät jaoteltiin kahteen osaan: valmiudet näyttöihin ja näytön suorittaminen sekä ammattiosaamisen näytöt ja työelämä. Avoimet kysymykset jaoteltiin kahteen osaan: ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen ja muuta.

Tutkimuksessa opettajakohderyhmän muodostivat kokkiopiskelijoiden opettajat. Opettajien kysely annettiin 14.10.2009. Osalle opettajista annettiin henkilökohtaisesti kyselylomake ja osalle laitettiin kyselylomake omaan lokerikkoon. Opettajilla oli viikko aikaa vastata kyselyyn, ja kyselyssä oli mukana vastauskuori. Opettajan lomakkeessa taustakysymyksiä oli kaksi, väittämiä oli kahdeksan ja avoimia kysymyksiä viisi. Taustakysymykset selvittivät, kuinka kauan vastaaja on toiminut opettajana ja ohjannut näyttöjä. Väittämät jaoteltiin kolmeen osaan: valmiudet näyttöihin, näytön suorittaminen ja arviointi sekä ammattiosaamisen näytöt ja työelämä. Avoimet kysymykset käsiteltiin yhdessä osassa, joka nimettiin ammattiosaamisen näyttöjen kehittämiseksi.

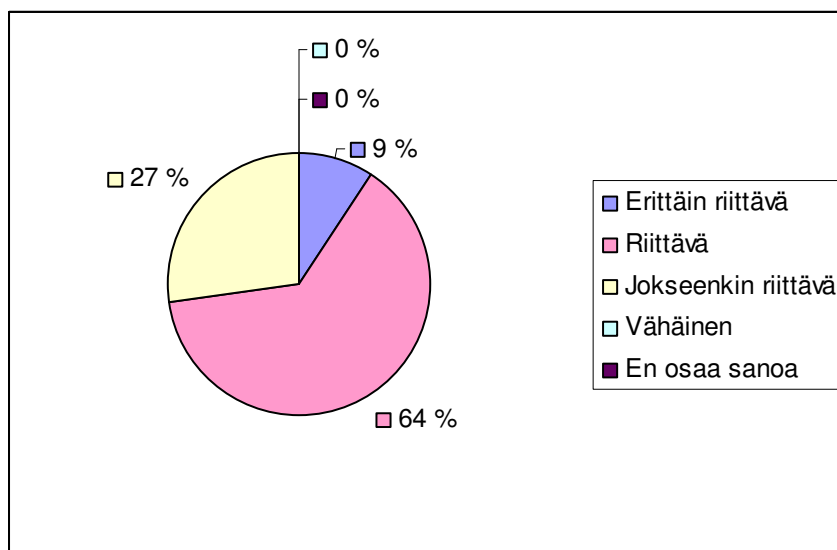
5 TUTKIMUSTEN TULOKSET

5.1 Oppilaiden vastausten tulokset

Oppilaista 11 oli paikalla oppitunnilla, kun kysely (liite 1) tehtiin ja kaikki vastasivat kyselyyn. Vastausprosentti oppilailta oli 100 %. Kaikki opiskelijat eivät olleet vastanneet avoimiin kysymyksiin, mutta heidän kaavakkeistaan käsiteltiin muut kysymykset. Tutkijoiden oletus olikin, että välttämättä kaikki opiskelijat eivät vastaa avoimiin kysymyksiin. Yllättävää tutkijoille oli, että opiskelijat olivat käyttäneet vain vähän vastausvaihtoehtoa 'en osaa sanoa'. Kaikkien opiskelijoiden pohjakoulutus on peruskoulu. Vastaaajista 73 % oli tehnyt 1 näytön työpaikalla ja 4 näyttöä koulun ravintolan keittiössä. 27 % vastaajista oli tehnyt 1 näytön työpaikalla ja 2 näyttöä koulun ravintolan keittiössä.

Väittämä: Koulutukseni näyttöön oli mielestäni

64 % oppilaista oli sitä mieltä, että koulutus näyttöön oli riittävä. 27 % vastaajista oli sitä mieltä, että koulutus oli jokseenkin riittävä. 9 % vastaajista oli sitä mieltä, että koulutus oli erittäin riittävä.

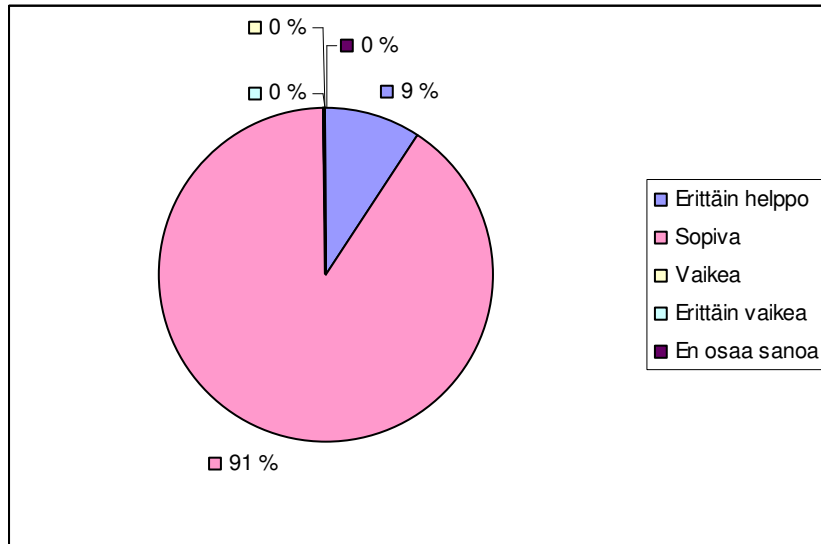

KUVIO 2. Koulutuksen riittävyys näyttöön

Väittämä: Ammattiosaamisen näyttöjen vaatimustaso on mielestäni

91 % oppilaista oli sitä mieltä, että vaatimustaso ammattiosaamisen näytöissä oli sopiva.

9 % oli sitä mieltä, että vaatimustaso ammattiosaamisen näytöissä oli erittäin helppo.

KUVIO 3. Ammattiosaamisen näyttöjen vaatimustaso

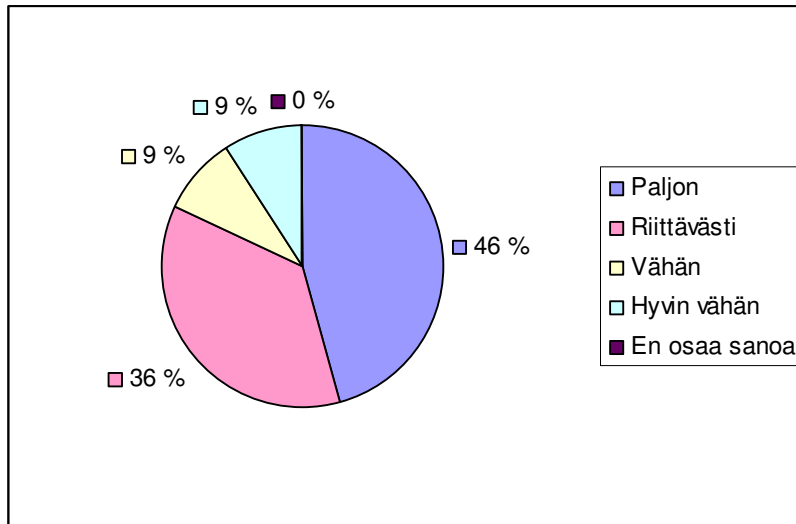
Väittämä: Mielestäni olen saanut ohjausta työpaikan ohjaajalta

46 % oppilaista oli sitä mieltä, että oli saanut paljon ohjausta työpaikan ohjaajalta. 36 %

vastaajista oli sitä mieltä, että oli saanut riittävästi ohjausta työpaikan ohjaajalta. 9 %

vastaajista oli sitä mieltä, että oli saanut vähän ohjausta ja 9 % oli sitä mieltä, että oli

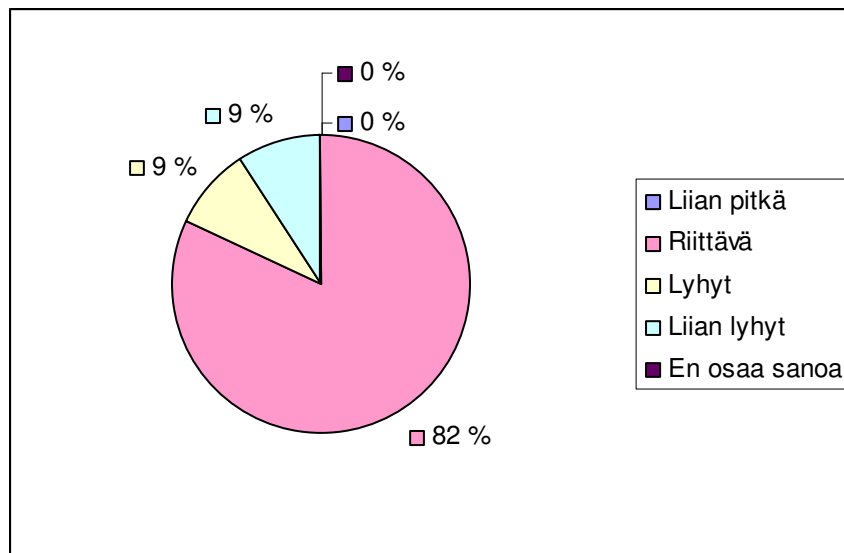
saanut hyvin vähän ohjausta työpaikan ohjaajalta.

KUVIO 4. Oppilaan saama ohjaus työpaikalla

Väittämä: Ammattiosaamisen näyttöön käytettävä harjoittelu-aika työpaikalla on mielestäni

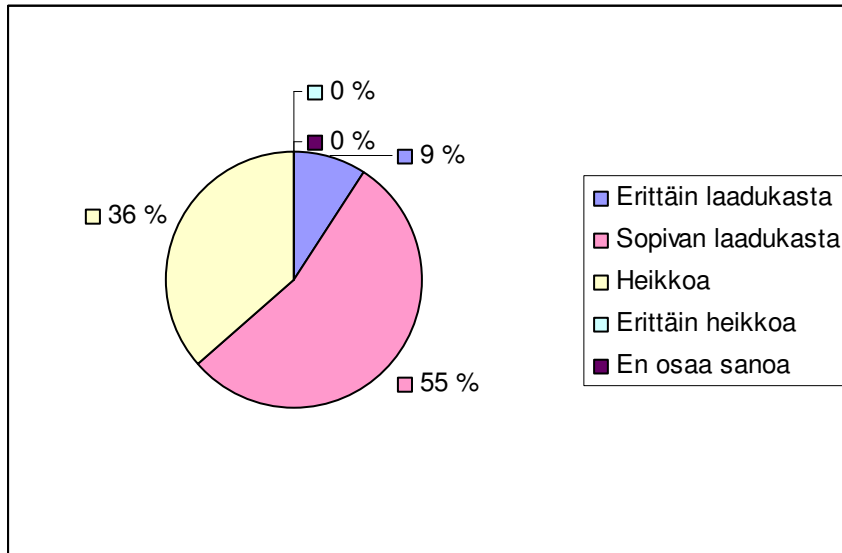
82 % oppilaista oli sitä mieltä, että näyttöön käytettävä harjoittelu-aika oli riittävä. 9 % vastaajista oli sitä mieltä, että näyttöön käytettävä harjoittelu-aika oli lyhyt ja 9 % oli sitä mieltä, että harjoittelu-aika oli liian lyhyt.

KUVIO 5. Ammattiosaamisen näyttöön käytettävän harjoitteluajan pituus

Väittämä: Ammattiosaamisen näytön ohjaus työpaikalla oli mielestäni

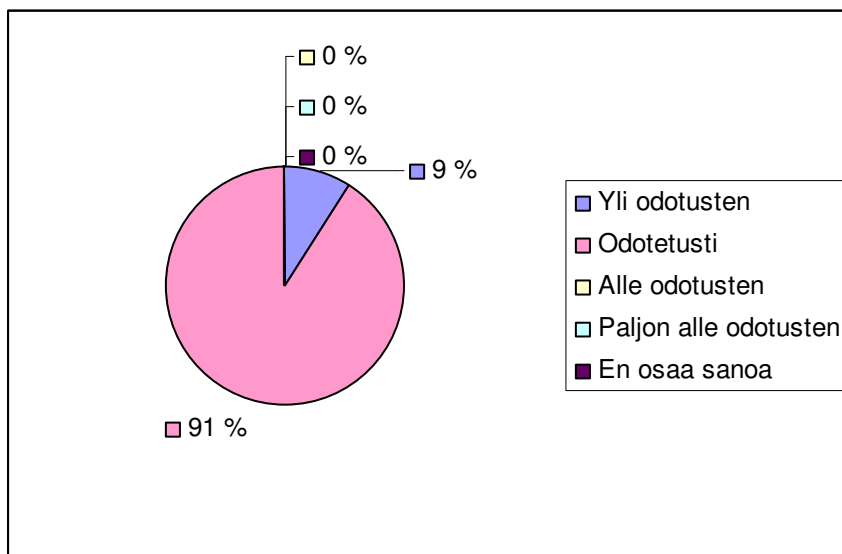
9 % opiskelijoista oli sitä mieltä, että ammattiosaamisen näytön ohjaus työpaikalla oli erittäin laadukasta. 55 % opiskelijoista oli sitä mieltä, että ammattiosaamisen näytön ohjaus työpaikalla oli sopivan laadukasta ja 36 % vastaajista oli sitä mieltä, että ohjaus oli heikkoa.

KUVIO 6. Oppilaiden saaman ohjauksen laatu työpaikalla

Väittämä: Suoriuduin näytöstä mielestäni taitoihini verrattuna

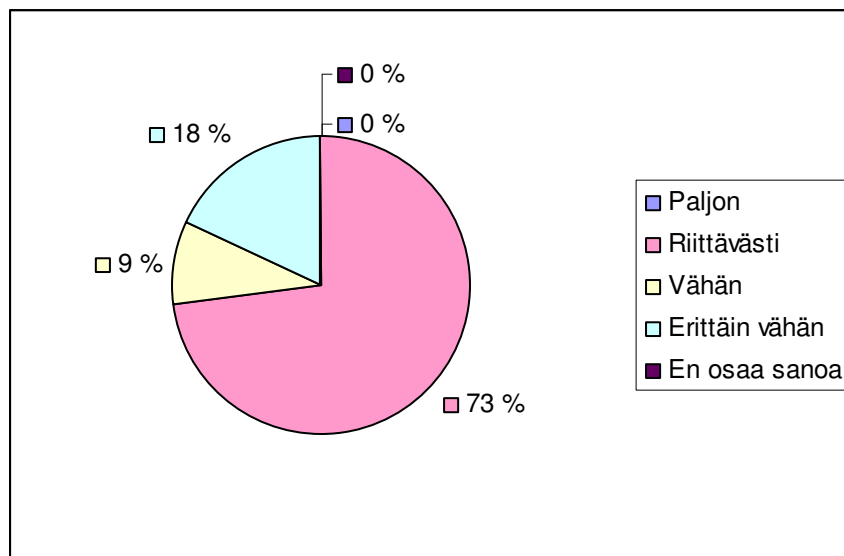
91 % opiskelijoista oli sitä mieltä, että suoriutui näytöstä odotetusti. 9 % vastaajista oli sitä mieltä, että suoriutui näytöstä yli odotusten.

KUVIO 7. Opiskelijan suoriutumien näytöstä

Väittämä: Näytöt vastaavat mielestäni työelämän tarpeita

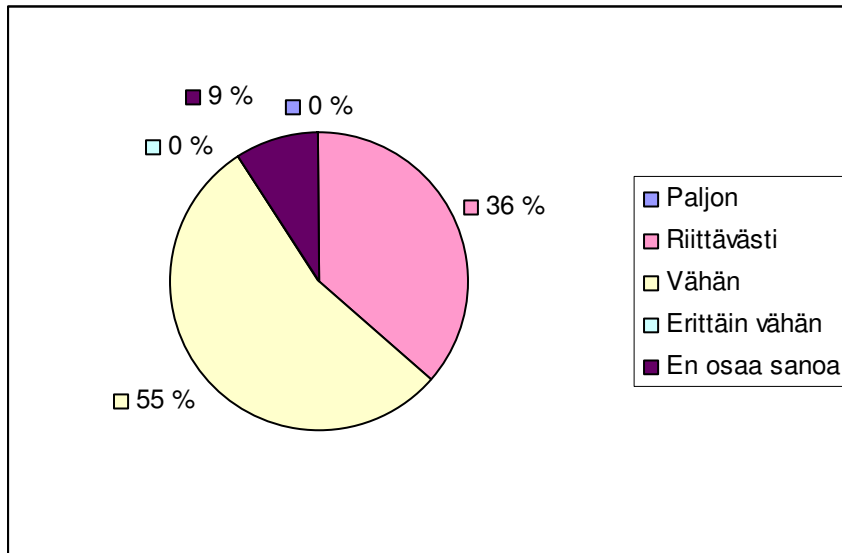
73 % opiskelijoista oli sitä mieltä, että näytöt vastaavat riittävästi työelämän tarpeita. 18 % vastaajista oli sitä mieltä, että näytöt vastaavat erittäin vähän työelämän tarpeita ja 9 % oli sitä mieltä, että näytöt vastaavat työelämän tarpeita vähän.

KUVIO 8. Näyttöjen vastaavuus työelämän tarpeisiin

Väittämä: Ammattiosaamisen näytöt auttavat mielestäni tulevaa työnsaantia

55 % opiskelijoista oli sitä mieltä, että ammattiosaamisen näytöt auttavat vähän tulevaa työnsaantia. 36 % vastaajista oli sitä mieltä, että ammattiosaamisen näytöt auttavat riittävästi tulevaa työnsaantia ja 9 % ei osannut sanoa, auttavatko ammattiosaamisen näytöt tulevaa työnsaantia.

KUVIO 9. Ammattiosaamisen näyttöjen vaikutus työnsaantiin

Avoin kysymys: Oletko saanut kesätyötä, määräaikaista työtä tai vakituista työtä paikoista joihin olet tehnyt ammattiosaamisen näytön?

73 % vastaajista ei ollut saanut kesätyötä, määräaikaista työtä tai vakituista työtä paikoista, joihin oli tehnyt ammattiosaamisen näytön. 27 % vastaajista oli saanut tai olisi saanut työtä yrityksessä, johon oli tehnyt ammattiosaamisen näytön, jos olisi halunnut.

Avoin kysymys: Mitä säilyttäisit nykyisissä näytöissä?

Oppilaat halusivat säilyttää nykyisissä näytöissä näyttöjen jakamisen monelle päivälle, vastuun, tarkan valmistautumisen, näyttösuunnitelman, omatoimisuuden, palautteet ja arviointikeskustelun.

Avoin kysymys: Mitä poistaisit nykyisistä näytöistä?

Oppilaat halusivat poistaa näytöistä seuraavat asiat:

”Sen että ulkopuolinen seuraa koko näytön ajan esim. opettaja. Niin se sekoittaa ja ei pysty parhaaseen tulokseen.”

”Sen, että pitää kirjoittaa n. 20 sivua ammatista.”

Avoin kysymys: Miten kehittäisit nykyisiä näyttöjä?

Oppilaat halusivat kehittää nykyisiä näyttöjä seuraavilla asioilla:

”Vielä enemmän yhteistyötä työpaikkojen kanssa. Koulutus saisi muutenkin perustua enemmän annettuihin näyttöihin.”

”Näyttösuunnitelmien ei tarvitsisi olla niin tarkkoja, sillä näytön aikana suunnitelmat kuitenkin usein muuttuvat.”

”Enemmän yhteistyötä työpaikan henkilökunnan kanssa, ja laajempi näytön arviointi henkilökunnalle.”

”Enemmän tehtävää ja käytäntöä”

Avoin kysymys: Mitä muuta haluat kertoa ammattiosaamisen näytöistä?

Oppilaat halusivat kertoa ammattiosaamisen näytöistä seuraavia asioita:

”Vaikeampia näyttöjä”

”Vaikeit ku joutuu arvostelea ittees ja sillee.”

”Sitä painostetaan ehkä liian paljon. Kertyy paineita.”

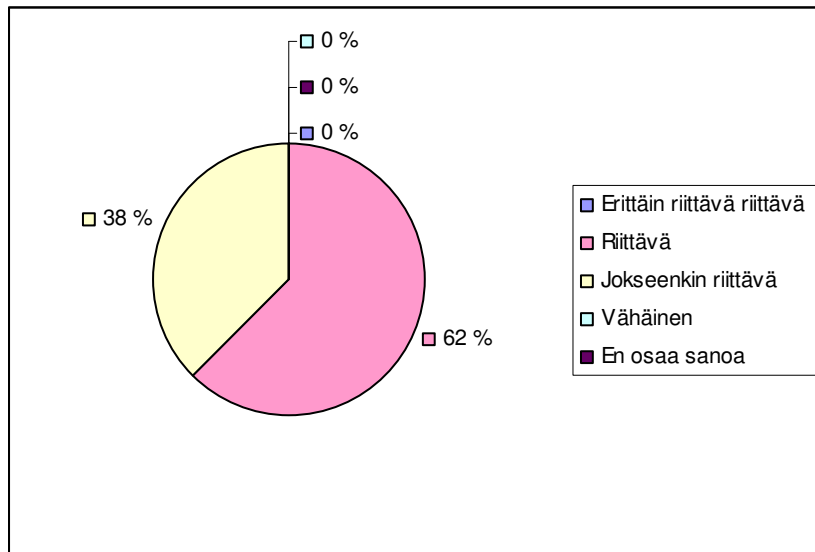
5.2 Opettajien vastausten tulokset

5 opettajaa sai kyselykaavakkeen ja 4 opettajaa palautti vastaukset. Opettajien vastausprosentti oli 80 %. Kaikki opettajat olivat toimineet opettajana yli 10 vuotta, joten heillä on pitkä työkokemus opettajana. Jokainen opettaja oli ohjannut ammattiosaamisen näyttöjä siitä asti, kun ne olivat tulleet pakollisiksi (vuodesta 2006). Yksi opettaja oli ohjannut lisäksi näyttötutkintojen näyttöjä yli 10 vuotta. Kaikilla opettajilla on siis kokemusta ammattiosaamisen näyttöjen ohjaamisesta.

Väittämä: Näyttöön tulevien opiskelijoiden pohjakoulutus on mielestäni

Kaksi opettajista oli sitä mieltä, että näyttöön tulevien opiskelijoiden pohjakoulutus on riittävä. Yksi opettaja oli sitä mieltä, että pohjakoulutus on jok-

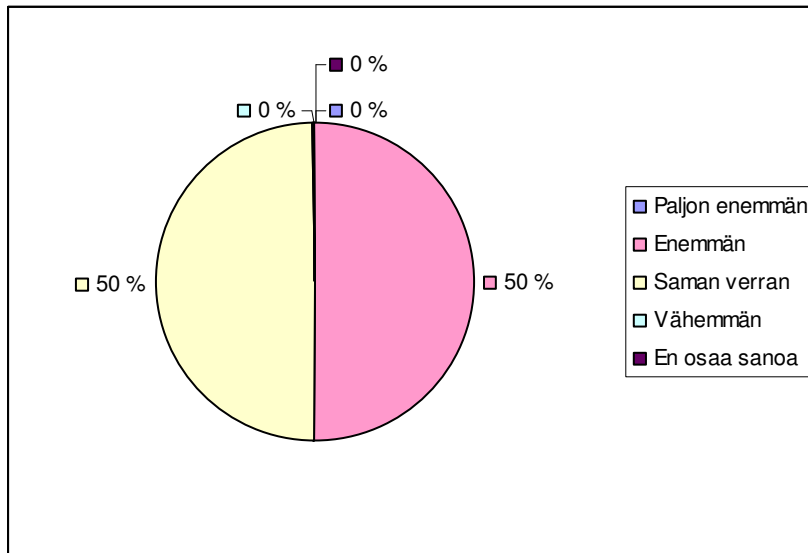
seenkin riittävä ja yhden opettajan mielestä pohjakoulutus on riittävä tai jokseenkin riittävä riippuen opiskelijasta. Olemme jakaneet tämän opettajan mielipiteen kahteen yhtä suureen osaan eli 12,5 % kumpaankin, jolloin 62 % vastaajista oli sitä mieltä, että näyttöön tulevien opiskelijoiden pohjakoulutus oli riittävä ja 38 % oli sitä mieltä, että pohjakoulutus oli jokseenkin riittävä.

KUVIO 10. Näyttöön tulevien opiskelijoiden pohjakoulutus

Väittämä: Ammattiosaamisen näytöt vaativat opettajalta tietoja ja taitoja perinteiseen opetukseen verrattuna

Kaksi (50 %) opettajaa oli sitä mieltä, että ammattiosaamisen näytöt vaativat opettajalta tietoja ja taitoja enemmän kuin perinteinen opetus. Kahden (50 %) opettajan mielestä tietoja ja taitoja vaaditaan saman verran kuin perinteisessä opetuksessa.

KUVIO 11. Opettajan tietojen ja taitojen taso ammattiosaamisen näytöissä

Avoin kysymys: Jos vastasit, että näyttöjen vastaanottaminen vaatii opettajalta enemmän taitoja kuin perinteinen opetus, niin kerro, mitä taitoja tarvitaan lisää

Opettajat kertoivat ammattiosaamisen näyttöjen vaativat enemmän seuraavia taitoja kuin perinteinen opetus:

”Erityisesti henkilökohtaistamisen osaamista (näyttöpaikan valinta, henkilökohtaisen näytön ”rajaaminen”) ja arviointiosaamista.”

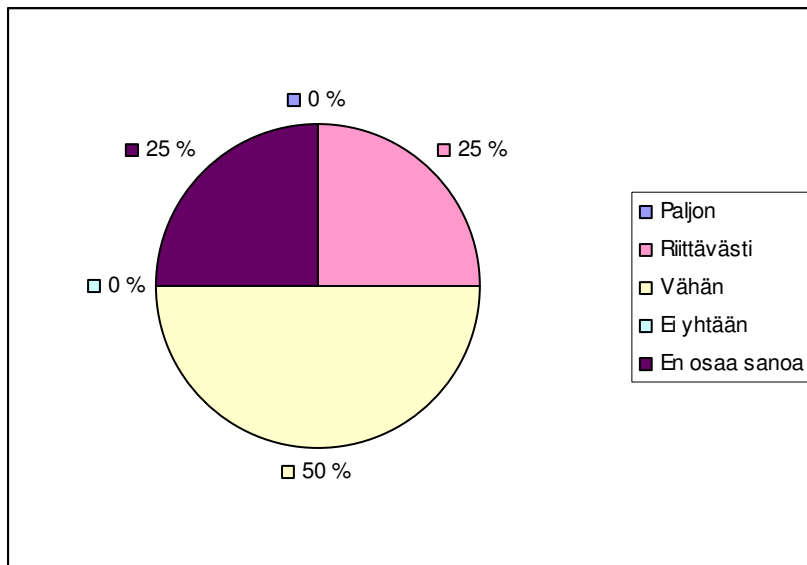
Opettaja 1

”Yksilöinnin osaamista”

Opettaja 2

Väittämä: Työelämän edustajat saavat perehdytystä näyttöjen vastaanottamiseen mielestäni

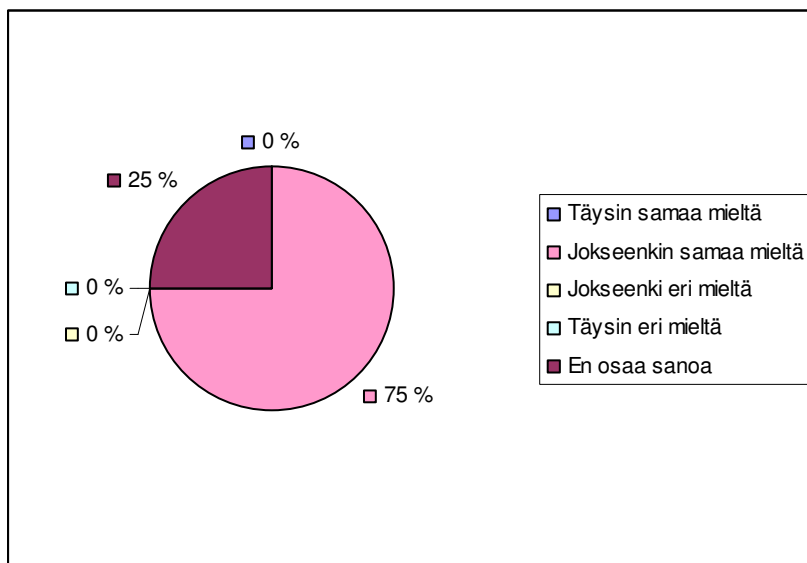
Yhden (25 %) opettajan mielestä työelämän edustajat saavat perehdytystä näyttöjen vastaanottamiseen riittävästi. Kahden (50 %) opettajan mielestä työelämän edustajat saavat perehdytystä vähän ja yksi (25 %) opettaja ei osannut sanoa mielipidettään perehdytyksestä näyttöjen vastaanottamiseen.

KUVIO 12. Työelämän edustajien saama perehdytys näyttöihin

Väittämä: Mielestäni ammattiosaamisen näytöissä pystytään ottamaan huomioon oppilaan persoonallinen kasvu

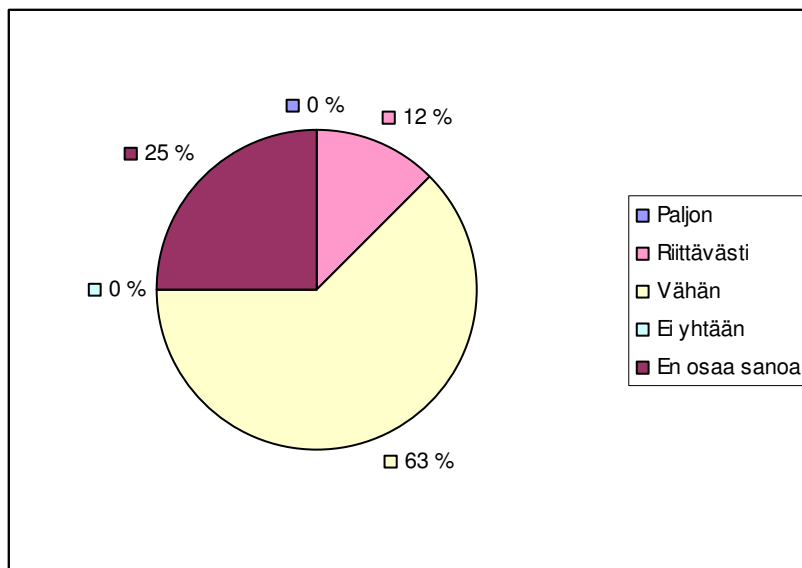
Kolme opettajaa (75 %) oli jokseenkin samaa mieltä, että ammattiosaamisen näytöissä pystytään ottamaan huomioon oppilaan persoonallinen kasvu. Yksi (25 %) opettaja ei osannut sanoa, pystytäänkö oppilaan kasvu ottamaan huomioon.

KUVIO 13. Oppilaan persoonallisen kasvun huomioiminen näytöissä

Väittämä: Mielestäni työelämän edustajat saavat ohjausta ammattiosaamisen näyttöjen yhdenmukaiseen arviointiin

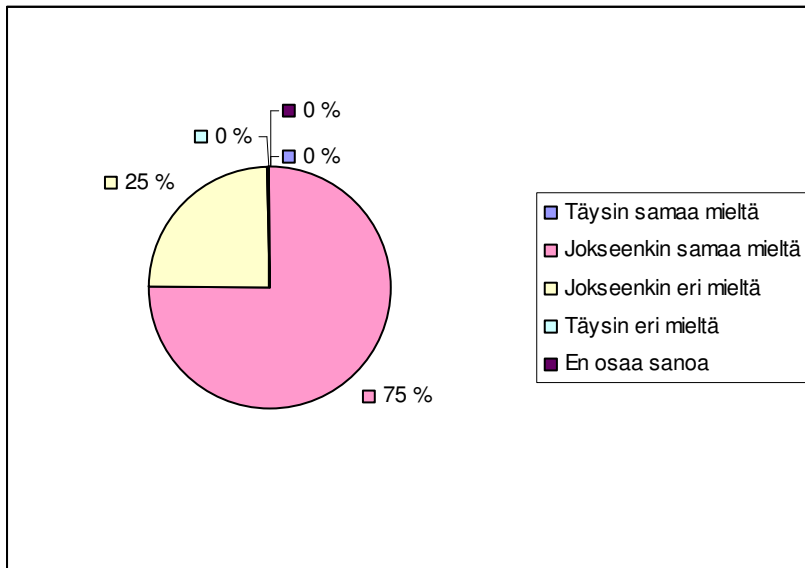
Kaksi opettajaa oli sitä mieltä, että työelämän edustajat saavat vähän ohjausta ammattiosaamisen näyttöjen yhdenmukaiseen arviointiin. Yksi opettaja ei osannut sanoa, saavatko työelämän edustajat ohjausta ammattiosaamisen näyttöjen yhdenmukaiseen arviointiin, ja yksi opettaja oli sitä mieltä, että työelämän edustajat saavat vähän tai riittävästi ohjausta riippuen työelämän edustajasta, yrityksestä tai ohjaajasta. Tämän vastauksen, vähän tai riittävästi, vastausprosentit matemaattisesti puolittamalla saadaan, että opettajista 63 % oli sitä mieltä, että työelämän edustajat saivat vähän ohjausta näyttöjen yhdenmukaiseen arviointiin. 25 % oli sitä mieltä, että ei osannut sanoa mielipidettään ja 12 % oli sitä mieltä, että ohjausta saatiin riittävästi.

KUVIO 14. Työelämän edustajien saama ohjaus näyttöjen arviointiin

Väittämä: Mielestäni näytön arviointi antaa oikean kuvan oppilaan taidoista

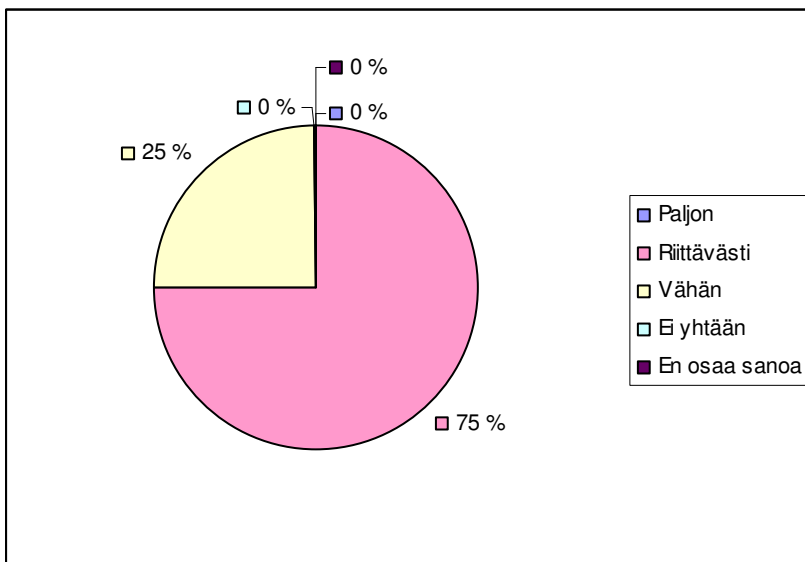
Kolme (75 %) opettajaa oli jokseenkin samaa mieltä, että näytön arviointi antaa oikean kuvan oppilaan taidoista. Yksi (25 %) opettaja oli jokseenkin eri mieltä, mutta hänen mielestään asia paranee koko ajan.

KUVIO 15. Näytön arvioinnin antama kuva oppilaan taidoista

Väittämä: Näytöt vastaavat mielestäni työelämän tarpeita

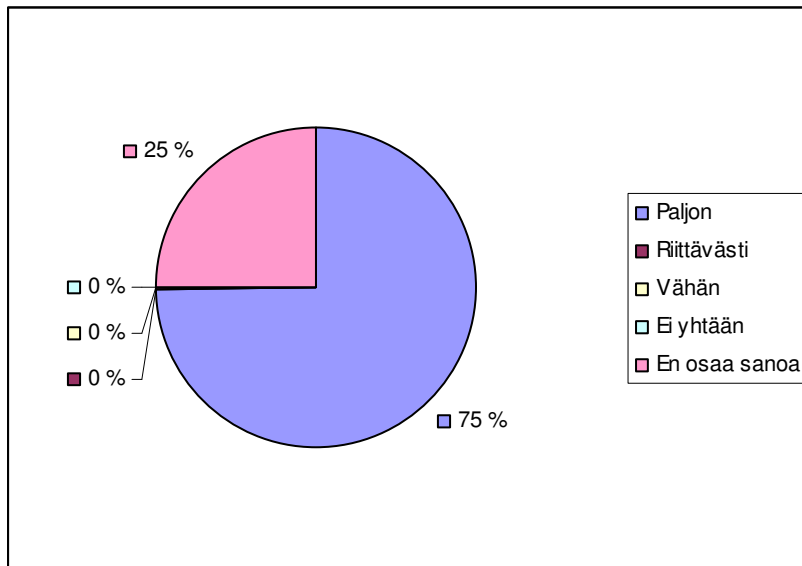
Kolme (75 %) opettajaa oli sitä mieltä, että näytöt vastaavat työelämän tarpeita riittävästi. Yksi (25 %) opettaja oli sitä mieltä, että näytöt vastaavat vähän työelämän tarpeita.

KUVIO 16. Näytön ja työelämän tarpeiden vastaavuus

Väittämä: Ammattiosaamisen näytöt auttavat mielestäni tulevaa työnsaantia

Kolme (75 %) opettajaa oli sitä mieltä, että ammattiosaamisen näytöt auttavat paljon tulevaa työnsaantia. Yksi (25 %) opettajista ei osannut sanoa, auttavatko ammattiosaamisen näytöt työnsaantia.

KUVIO 17. Ammattiosaamisen näyttöjen vaikutus työnsaantiin

Avoin kysymys: Mitä säilyttäisit nykyisissä näytöissä?

Opettajat säilyttäisivät näytöissä seuraavia asioita:

”Opintokokonaisuudet ovat hyvin rajattuja ja rajaus onnistuu hyvin nykyisissä ammattiosaamisen näytöissä. Rajauksilla tarkoitan esim. Ravintolan keittiötoiminnot = lounas, tilausruoat; Ravintolaruokien valmistus = A`la carte-ruoat.”

Opettaja 1

”Henkilökohtaistamisen, yksilön muun huomioimisen, kolmikanta arvioinnin, riittävän pitkän valmistautumisajan.”

Opettaja 2

”Itsenäisen suunnittelun.”

Opettaja 3

”Aidot työtehtävät, hyvät näyttöympäristöt, prosessi ok, perusajatus ok (työelämälähtöisyys).”

Opettaja 4

Avoin kysymys: Mitä poistaisit nykyisistä näytöistä?

Opettajat poistaisivat näytöistä seuraavia asioita:

”En ehkä poistaisi, mutta selkiyttäisin arviointikriteerejä. Nykyiset arviointikriteerit ja arviointikohteet eivät ole riittävän selkeät opiskelijoille ja työpaikkaohjaajille, eivät aina edes opettajille.”

Opettaja 1

”6-osaisen arvioinnin, esim. 2-3 riittää.”

Opettaja 3

Avoin kysymys: Mitä kehittäisit nykyisissä näytöissä?

Opettajat kehittäisivät näytöissä seuraavia asioita:

”Tekisin näytöt entistä pitkäkestoisimmiksi n. 3-5 päivää kestäviksi ja olen niin ryhtynyt jo kehittämismielessä tekemäänkin.”

Opettaja 1

”Työpaikkaohjaajien/arvioijien koulutusta, ohjaajien tarkempaa sitomista työssäoppijaan. Arvioinnin ongelmat paikkojen tasoerojen tasoittamisessa.”

Opettaja 2

”Monipäiväisiä.”

Opettaja 3

”TO-jakson ja näytön arviointia, kattavuutta, oppilaan itsearvio tärkeitä, näyttötilanteet vaihtelevat, yhdenmukaisuus on haaste joka kerta esim. arvioinnissa.”

Opettaja 4

Avoin kysymys: Mitä muuta haluat kertoa ammattiosaamisen näytöistä?

Opettajat halusivat kertoa ammattiosaamisen näytöistä seuraavia asioita:

”Periaatteessa hyvä muutos/uudistus, mutta tuli kesken kaiken vanhojen opetussuunnitelmien voimassa olon aikana. Nyt kun uudet tutkintojen perusteet tulevat voimaan syksyllä 2010, voidaan ammattiosaamisen näytöt ottaa paremmin huomioon ops-työssä”

Opettaja 1

”Ryhdistää opiskelua ja lisää työelämälähtöisyyttä.”

Opettaja 1

”Joskus vaikeaa löytää sopivia näyttöpaikkoja isoille ryhmille, esim. 18 yritystä.”

Opettaja 1

”Vielä on paljon tekemistä siinä, että kaikilla työpaikoilla suhtauduttaisiin työssäoppimiseen ja ammattiosaamisen näyttöihin riittävällä vakavuudella.”

Opettaja 1

”Näytöt tosi hyvä asia, näyttöpaikkojen tasoerot liian suuret -> pienemmät paikkakunnat.”

Opettaja 2

”Ylikorostettua.”

Opettaja 3

6 OPISKELIJOIDEN TULOSTEN ANALYYSINTI

6.1 Valmiudet näyttöihin ja näytön suorittaminen

Oppilaista kenenkään mielestä koulutus näyttöön ei ollut vähäinen. Tästä voimme päätellä, että oppilaiden mielestä koulutus antoi riittävät valmiudet näytön suorittamiseen. Kenenkään mielestä ammattiosaamisen näyttöjen vaatimustaso ei ollut vaikea. Yhden oppilaan mielestä vaatimustaso oli helppo. Tämä voi johtua siitä, että näyttöpaikat ovat eritasoisia tai oppilas on lahjakas ammatissa.

Suurin osa (82 %) oppilaista oli sitä mieltä, että oli saanut ainakin riittävästi ohjausta työpaikan ohjaajalta. 18 % ei ollut mielestään saanut tarpeeksi ohjausta työpaikan ohjaajalta. Tähän voivat vaikuttaa harjoittelupaikkojen tasoerot. Jotkut opiskelijat voivat myös tarvita ohjausta joissain asioissa enemmän kuin muut opiskelijat. Ohjauksen puutteen kokemiseen voivat vaikuttaa myös työpaikan ohjaajan kiireet, jolloin ohjaajalla jää vähän aikaa ohjaamiseen. Ehkä myös ryhmässä toisilta oppiminen oli vähäistä.

Suurimman osan (64 %) mielestä näytön ohjaus työpaikalla oli vähintään laadukasta. Yllättävää kuitenkin oli, että 36 %:n mielestä ohjaus oli heikkoa. Yllättävää vastauksessa oli myös, että vain 18 % oppilaista aikaisemman vastauksen mukaan ei ollut saanut tarpeeksi ohjausta työpaikan ohjaajalta. Tästä voimme päätellä, että opiskelijat eivät saa ohjausta aina riittävästi eikä se aina ole tarpeeksi laadukasta. Tähän voi vaikuttaa se, että ohjaajat eivät saa riittävästi koulutusta ohjaukseen tai heillä ei ole aikaa ohjata oppilasta tarpeeksi laadukkaasti.

Suurin osa vastaajista (82 %) oli sitä mieltä, että näyttöihin käytettävä harjoittelu-aika oli riittävä. 18 % opiskelijoista oli sitä mieltä, että he olisivat halunneet enemmän harjoittelu-aikaa ammattiosaamisen näyttöihin. Tähän voivat vaikuttaa oppilaiden yksilölliset erot, persoonallinen oppiminen, näyttöjen erilaisuus työpaikoilla, erilaiset näyttöpaikat sekä näyttöjen ohjaajien kiire.

Kaikki oppilaat suoriutuivat mielestään vähintään odotetusti ammattiosaamisen näytöstä verrattuna heidän omiin taitoihinsa. Näyttää siltä, että jännittäminen, arviointipaineet tai

näytön seuraaminen eivät kuitenkaan ole vaikuttanut suorituksen tasoon. Oppilaat näyttävät myös osaavan arvioida itseään.

6.2 Ammattiosaamisen näytöt ja työelämä

Suurin osa (73 %) oppilaista on sitä mieltä, että näytöt vastaavat työelämän tarpeita. Kuitenkin 27 %:n mielestä näytöt eivät vastaa työelämän tarpeita. Tästä voimme päätellä, tarvitseeko työelämä näyttöjä, millainen käsitys opiskelijalla on työelämästä, vaikuttaako koulun ravintolassa tehtävä näyttö siihen, että opiskelija kokee työharjoittelun kii-reettömämmäksi koulun ravintolassa kuin työelämässä. Työharjoittelupaikassa on ehkä vain yksi opiskelija ja koulun ravintolassa monta opiskelijaa samanaikaisesti.

Suurin osa (91 %) oli sitä mieltä, että ammattiosaamisen näytöt auttavat tulevaa työnsaantia. Yksi opiskelijoista ei osannut sanoa mielipidettään. Vastauksiin voi vaikuttaa se, että oppilaat saavat kontakteja työpaikkoihin, joissa tekevät ammattiosaamisen näytöt. He voivat jo ennen valmistumistaan näyttää osaamisensa työpaikassa, jossa tekevät näytön. Tätä todistaa se, että 27 % vastaajista oli saanut työtä yrityksestä, jossa oli tehnyt ammattiosaamisen näytön, tai olisi saanut, jos olisi halunnut.

6.3 Ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen

Oppilaat arvostivat ammattiosaamisen näytöissä sitä, että he saivat olla omatoimisia (9 %) ja heille annettiin vastuuta (18 %). Osa oppilaista piti siitä, että näytöt oli jaettu monelle päivälle (18 %). Lisäksi jotkut oppilaat pitivät hyvänä tarkkaa valmistautumista (9 %) ja näyttösuunnitelman tekemistä (18 %), joka omalta osaltaan auttoi näytön suorittamisessa. Osa oppilaista arvosti myös palautteen saamista (9 %) ja arviointikeskustelua (9 %).

Yhden oppilaan mielestä ulkopuolisen henkilön näytön seuraaminen voi vaikuttaa suoriutumiseen tai tehdä siitä vaikean. Totta on, että häiriötekijät voivat vaikuttaa suori-

tumiseen näytössä, vaikka kaikki opiskelijat olivat suoriutuneet vähintään odotetusti omista näytöistään.

Yksi oppilas ei halunnut kirjoittaa 20 sivua ammatista. Oletamme, että hän tarkoittaa näyttösuunnitelman tekemistä. 18 % vastaajista halusi säilyttää näyttösuunnitelman tekemisen. Myös me koemme hyvän valmistautumisen auttavan näytön suorittamista.

Yksi oppilas halusi enemmän yhteistyötä työpaikkojen kanssa ja halusi, että koulutus perustuisi enemmän annettuihin näyttöihin. Työelämään suuntautumista todistaa myös, että suuri osa vastaajista (73 %) korostaa näyttöjen vastaavan työelämän tarpeita. Yksi oppilas halusi, että työpaikan edustajalla olisi suurempi osuus näytön arvioinnissa.

Yhden oppilaan mielestä näyttösuunnitelmien ei tarvitse olla niin tarkkoja, koska suunnitelmat usein muuttuvat. Totta on, että suunnitelmat voivat muuttua. Tarkka valmistautuminen kuitenkin helpottaa vastaanottamaan muutoksia ja selviämään niistä.

Yksi oppilas halusi enemmän tehtävää ja käytäntöä. Tässä voidaan ajatella opiskelijoiden yksilöllistä kasvua ja oppimista tekemällä. Toisille opiskelijoille voidaan tason mukaan antaa enemmän käytännön työtä ja tekemistä.

6.4 Muuta

Yksi oppilaista halusi vaikeampia näyttöjä. Tässä korostuu oppilaiden persoonallinen kasvu ja ehkä lahjakkuus. Yksi oppilas koki vaikeaksi itsearvioinnin. Se on kuitenkin opiskelijalle tärkeä taito ja sitä on hyvä harjoitella. Yksi opiskelija koki, että ammattiosaamisen näyttöä painostetaan paljon ja siitä tulee paineita. Ammattiosaamisen näytöt ovat kuitenkin osa tutkintoa, eikä niitä voi olla korostamatta. Lisäksi oppilas saa arvokasta kokemusta työelämästä. Joskus opettajan on painostettava oppilaita, jotta opiskelu pysyy aikataulussa. On hyvä huomioida myös erilaiset opiskelijat, jotka eivät tarvitse opettajan painostusta.

7 OPETTAJIEN TULOSTEN ANALYSOINTI

7.1 Valmiudet näyttöihin

Kaikki opettajat olivat sitä mieltä, että opiskelijalla on näyttöön tullessaan vähintään riittävä pohjakoulutus. Yksi opettaja oli lisännyt, että riippuu opiskelijasta, onko pohjakoulutus riittävä vai jokseenkin riittävä. Olemme samaa mieltä, että tässä näkyvät varmasti opiskelijoiden henkilökohtaiset erot ja kyvyt. Näyttöjen tekeminen antaa opettajalle mahdollisuuden opetuksen henkilökohtaistamiseen. Myös oppilaiden vastaukset ovat samansuuntaisia. Yksikään oppilas ei vastannut, että koulutus olisi vähäinen.

Opettajista puolet oli sitä mieltä, että näytöt vaativat enemmän tietoja ja taitoja kuin perinteinen opetus ja puolet oli sitä mieltä, että näytöt vaativat saman verran tietoja ja taitoja. Opettajat, jotka katsoivat näyttöjen vaativan opettajalta enemmän taitoja ja tietoja, kertoivat, että henkilökohtaistaminen ja yksilöinnin osaaminen korostuvat näytöissä enemmän kuin perinteisessä opetuksessa. Oppilaiden pohjakoulutuksessa ei pystytä yhtä paljon korostamaan yksilöinnin osaamista kuin näytöissä. Opettajilla ei ole perinteisessä opetuksessa niin paljon aikaa henkilökohtaistamiseen, sillä heidän täytyy opettaa opetussuunnitelmaan kuuluvia asioita. Tulevaisuudessa ryhmäkoot suurenevät ja erilaisia oppijoita tulee lisää ryhmiin, jolloin tarvitaan lisää henkilökohtaistamista.

Opettajien mielipiteet työelämän edustajien saamasta perehdytyksestä ammattiosaamisen näyttöjen vastaanottamiseen jakautui. Yhden opettajan mielestä työelämän edustajat saavat riittävästi perehdytystä ja kaksi oli sitä mieltä, että vähän. Tässä varmasti riippuu yrityksestä / työelämän edustajasta, ovatko he saaneet perehdytystä. Kaikkien työelämän edustajien tulisi saada perehdytystä, jotta opiskelijat olisivat samanarvoisessa tilanteessa. Työnantajat täytyy saada sitoutumaan näyttöihin. Oppilaiden vastausten tulokset viittaavat samaan kuin opettajien vastaukset. 36 % oppilaista oli sitä, mieltä, että ohjaus oli heikkoa ja 18 % oli sitä mieltä, että oli saanut ohjausta vähän tai hyvin vähän. Työsaoppimispaikoissa näyttää olevan tasoeroja.

Opettajien mielipiteet työelämän edustajien saamasta ohjauksesta ammattiosaamisen näyttöjen yhdenmukaiseen arviointiin näyttivät olevan samanlaisia kuin oppilaiden mie-

lipiteet saamastaan perehdytyksestä näyttöihin. Kaksi opettajaa oli sitä mieltä, että työelämän edustajat saivat vähän ohjausta ja yksi opettaja oli sitä mieltä, että vähän tai riittävästi riippuen työelämän edustajasta, yrityksestä ja ohjaajasta. Tästä voimme päätellä, että työelämän edustajat tarvitsevat lisää ohjausta ammattiosaamisen näyttöjen yhdenmukaisessa arvioinnissa.

7.2 Näytön suorittaminen ja arviointi

Opettajat olivat jokseenkin samaa mieltä siitä, että ammattiosaamisen näytöissä pystytään ottamaan huomioon oppilaan persoonallinen kasvu. Tämä on hyvä asia, sillä opiskelijat ovat erilaisia persoonia omine tietoineen, taitoineen, tapoineen oppia. Jos perinteisessä opetuksessa ei pystytä niin paljon ottamaan huomiota oppilaan persoonallista kasvua, on hyvä, että siihen pystytään ammattiosaamisen näytöissä.

Opettajista kolme oli sitä mieltä, että näytön arviointi antaa oikean kuvan oppilaan taidoista. Yksi opettaja oli eri mieltä, ja kertoi, että asia paranee koko ajan. Tähän asiaan vaikuttaa varmasti se, että näyttöpaikat ovat erilaisia ja eritasoisia. Isoille ryhmille on vaikea löytää samantasoisia paikkoja. Helppossa paikassa oppilas voi saada paremman arvioinnin kuin mikä on hänen taitojensa taso. Koulun ravintolassa tehtävät näytöt helpottavat asiaa siten, että kaikilla oppilailla on samantasoinen näyttöpaikka. Tällöin oppilaat ovat tasa-arvoisessa asemassa.

7.3 Ammattiosaamisen näytöt ja työelämä

Kolme opettajaa oli sitä mieltä, että ammattiosaamisen näytöt vastaavat työelämän tarpeita riittävästi. Yksi opettaja oli sitä mieltä, että näytöt vastasivat työelämän tarpeita vain vähän. Vastaus näyttää olevan samansuuntainen myös oppilailla. Oppilaista jopa 27 % oli sitä mieltä, että näytöt vastaavat vähän tai erittäin vähän työelämän tarpeita. Huomasimme, että tämä kysymys olisi kaivannut lisäkysymyksen sen selvittämiseksi, miksi näytöt vastaavat vain vähän työelämän tarpeita. Tästä voimme kuitenkin päätellä, että ammattiosaamisen näytöissä on työelämän tarpeiden kannalta vielä kehitettävää.

Opettajat olivat sitä mieltä, että ammattiosaamisen näytöt auttavat tulevaa työnsaantia. Uskomme, että näin on, sillä opiskelijat saavat uusia kontakteja työpaikkoihin. Vaikka ennenkin on ollut työharjoitteluja, niin nyt työnantajat näkevät näyttötodistuksesta, missä oppilaat ovat olleet näytöissä ja millaisia näyttöjä he ovat suorittaneet. Tosin valmistuvien työllistymistä voi heikentää myös nykyinen lama.

7.4 Ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen

Opettajat halusivat säilyttää näytöissä opintokokonaisuuksien rajauksen, yksilön huomioimisen, valmistautumisajan, kolmikanta-arvioinnin, oppilaiden itsenäisen suunnittelun ja työelämälähtöisyyden. Nämä kaikki ovat tärkeitä asioita ammattiosaamisen näytöissä ja ne on hyvä säilyttää. Oppilaiden vastauksissa oli samoja asioita kuin opettajien vastauksissa. Myös he halusivat säilyttää ammattiosaamisen näytöissä tarkan valmistautumisajan, omatoimisuuden ja vastuun.

Yksi opettaja halusi selkeyttää arviointikriteerejä, jotta ne olisivat selkeitä kaikille kolmelle osapuolelle arvostelussa. Tätä ajatusta tukee myös se asia, että tutkimuksen tulosten mukaan jopa 63 % opettajista oli sitä mieltä, että työelämän edustajat saavat vähän ohjausta ammattiosaamisen näyttöjen arviointiin.

Opettajat halusivat kehittää ammattiosaamisen näyttöjä tekemällä niistä monipäiväisiä. Myös jotkut oppilaat arvostivat monipäiväisyyttä ja halusivat säilyttää sen. Se antaa varmasti näytöstä paremman kuvan, kun aika on jaettu pidemmälle jaksolle, jolloin näkyy oppilaan todellinen työskentely. Lisäksi opettajat halusivat kehittää työpaikkaohjaajien ohjausta näyttöihin. Tämä kehittämisen tarve näkyy myös tutkimusten tuloksissa, koska 63 % oli sitä mieltä, että työelämän edustajat saivat vähän ohjausta. Suurena haasteena opettajilla näyttää olevan työssäoppimispaikkojen tasoerot. Tämä on varmasti ongelma isoissa ryhmissä, jossa jokaiselle oppilaalle täytyisi löytää samantasoinen työssäoppimispaikka.

8 LOPUKSI

Mielestämme ammattiosaamisen näytöissä korostuu kokemuksellinen oppiminen, jossa kokemukset laajenevat. Oppijan kokemuksilla ja elämyksillä on keskeinen rooli oppimisessa, ja näin on myös ammattiosaamisen näytöissä. Kokemuksellinen oppiminen tähdentää persoonallista kasvua, yksilön tapaa kokea maailmaa ja oppimisen itseohjautuvuutta. Deweyn mukaan oppiminen tulee ankkuroida oppijan arkitodellisuuteen. Ammattiosaamisen näytöissä oikeat työtehtävät oikeissa työpaikoissa ovat arkitodellisuutta. Uuden oppiminen ja haasteet kiinnostavat vain, jos ne koetaan tärkeiksi itselle. Ammattiosaamisen näyttöjen kautta työssäoppimisesta tulee haasteellisempi. Deweyn mukaan oppijan aktiivisella tiedonhaulla on keskeinen merkitys kokemuksellisessa oppimisessa. Näyttös suunnitelman tekeminen on tärkeä osa näytön suorittamisessa ja vaatii oppijan aktiivista tiedonhakua.

Kolbin mukaan kokemuksellinen oppiminen on syklinen kehä, jossa kokemukset ja opiskeltava aihe etenevät tarkentuvasti. Syklisessä kehässä tieto syvenee asteittain, käsitteellistyy ja se tulee tutkittua erilaisista näkökulmista, jolloin oppimisesta tulee jatkuva tiedonluonnin prosessi. Oppijan omilla kokemuksilla ja elämyksillä on keskeinen rooli. Oppijan kokemuksia havainnoidaan ja arvioidaan teorian näkökulmasta ja sovelletaan käytännön tilanteissa. Ammattiosaamisen näytöissä oppilaan omakohtainen kokemus syvenee reflektiivisen havainnoinnin vaikutuksesta. Reflektointivaiheessa opettajan rooli on tärkeä, kun pyritään tietoiseen ymmärtämiseen ja käsitteellistämiseen. Tämän jälkeen oppimisessa tulee abstrakti käsitteellistäminen. Siinä muokataan vanhoja ja luodaan uusia teorioita. Tässä vaiheessa asiasta luetaan teoreettista tietoa. Neljäs oppimisen vaihe on aktiivinen kokeilu, jossa uutta teoriaa kokeillaan käytännössä. Tätä voidaan hyvin soveltaa työssäoppimisen avulla ammattiosaamisen näytöissä.

Keskeistä oppimisessa on sosiaalisuus ja vuorovaikutus yksilön ja ympäristön välillä. Ammattiosaamisen näytössä tärkeitä ovat sosiaaliset suhteet harjoittelupaikan henkilökunnan kanssa. Työpaikan henkilökunnalta opiskelija voi oppia paljon myös niin sanottua hiljaista tietoa, jota oppikirjoista ei löydy. Yhteistyö opettajan kanssa on myös tärkeää kokemuksellisen oppimisen kannalta.

Tutkimuksen tuloksena kehittäisimme ammattiosaamisen näyttöjä seuraavilla sektoreilla:

Yksi oppilaista ei halunnut, että ulkopuolinen, esimerkiksi opettaja, seuraisi näyttöä. Mielestämme opettajan mukanaolo näytössä on ensiarvoisen tärkeää arvioinnin kannalta, josta hän on vastuussa. Opettajan täytyy nähdä opiskelija tekemässä näyttöä muodostaakseen mielipiteen oppilaan työskentelystä, vaikka hän ei pystykään seuraamaan näyttöä esimerkiksi kolmea työpäivää.

Arviointikriteerien selkeyttäminen kaikille osapuolille on ensiarvoisen tärkeää. Työpaikkaohjaajien arviointikoulutukseen ja sitä kautta sitouttamiseen työssäoppimiseen, ammattitutkinnon näyttöön ja sen arviointiin tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Tämä auttaisi myös omalta osaltaan yhdenmukaisen arvioinnin kehittämistä.

Työssäoppimispaikkojen tasoerojen yhdenmukaistamista voisi auttaa, että oppilaat olisi jaettu ryhmiin ja he tekisivät työharjoittelujaksot ja ammattiosaamisen näytöt eri aikoina, kun on suuria ryhmiä. Tällöin on enemmän samantasoisia työharjoittelupaikkoja.

Tämä tutkimus on tapaustutkimus, jota ei voi yleistää. Tutkimus keskittyy yhden koulun yhteen opintoalaan, joten muilla opintoaloilla ja muissa kouluissa vastaavan tutkimuksen tulokset voivat olla erilaisia, ja kehittämistarpeetkin eroavat. Tutkimusta voitaisiinkin tulevaisuudessa laajentaa muille opintoaloille sekä muihin oppilaitoksiin. Toinen jatkotutkimuskohde voisi olla laajentaa vastaavaa tutkimusta työelämän suuntaan suorittamalla kyselytutkimusta myös työpaikkoihin / työelämän edustajille.

LÄHTEET

Dewey, J. 1957. Koulu ja yhteiskunta. Helsinki: Otava.

Kivirauma, J. Lehtinen, E. ja Rinne, R. 2004. Johdatus kasvatustieteisiin. Juva: WSOY

Kolb, D.A. 1984. Experiential learning: Experience as a source of learning and development. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall.

Kotkavirta, J. 2002. Kokemuksen ehdot ja hahmot. Teoksessa L. Haaparanta & E. Oesch (toim.) Kokemus. Tampere: Tampereen yliopistopaino

Kupias, P. 2004. Oppia opetusmenetelmistä. Helsinki: Educa-instituutti Oy.

Mäkinen, P. 2002. Verkko-tutor: Kokemuksellinen oppiminen. Tulostettu 2.8.2009.
<http://www.uta.fi/tyt/verkkotutor/kokem.htm>

Niiniluoto, I. 2002. Kokemus-kollokvion avaussanat. Teoksessa L. Haaparanta & E. Oesch (toim.) Kokemus. Tampere: Tampereen yliopistopaino

Opetushallitus 2006. Ammattiosaamisen näytöt käyttöön. Saarijärvi: Saarijärven offset Oy.

Patrikainen, R. 1999. Opettajuuden laatu. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Porin ammattiopisto.2006. Työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen opas opiskelijoille. Tulostettu 3.8.2009.
<http://www.porinammattiopisto.fi/linkkitiedosto.aspx?taso=1&id&81&sid=39>

Rauste von Wright, von Wright & Soini 2003. Oppiminen ja koulutus. Helsinki: WSOY.

Salovaara, H. 1997. Humanistinen psykologia ja kokemuksellinen oppiminen. Tulostettu 2.8.2009. <http://wwwedu.oulu.fi/okl/lo/kt2/whupsy.htm>

von Wright, J. 1992. Oppimiskäsitysten historiaa ja pedagogisia seurauksia. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT
Oppilaan lomake

1. Millainen on pohjakoulutuksesi?

2. Kuinka monta ammattiosaamisen näyttöä olet tehnyt?

3. Koulutukseni on näyttöön tullessa mielestäni?

erittäin riittävä	riittävä	en osaa sanoa	jokseenkin riittävä	vähäinen
1	2	3	4	5

4. Onko ammattiosaamisen näyttöjen vaatimustaso?

erittäin helppo	helppo	sopiva	vaikea	erittäin vaikea
1	2	3	4	5

5. Mielestäni olen saanut ohjausta työpaikan ohjaajalta?

erittäin paljon	paljon	sopivasti	vähän	hyvin vähän
1	2	3	4	5

6. Onko ammattiosaamisen näyttöön käytettävä harjoittelu-aika työpaikalla?

erittäin riittävä	riittävä	jokseenkin riittävä	lyhyt	liian lyhyt
1	2	3	4	5

7. Millainen on mielestäsi ammattiosaamisen näytön ohjaus työpaikalla?

erittäin laadukasta	laadukasta	sopiva	huono	erittäin huono
1	2	3	4	5

AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT
Oppilaan lomake

8. Vastaako näytön arviointi mielestäsi taitojasi?

erittäin paljon	paljon	sopivasti	vähän	erittäin vähän
1	2	3	4	5

9. Vastaavatko näytöt mielestäsi työelämän tarpeita?

erittäin paljon	paljon	sopivasti	vähän	erittäin vähän
1	2	3	4	5

10. Auttavatko ammattiosaamisen näytöt mielestäsi tulevaa työnsaantia?

erittäin paljon	paljon	en osaa sanoa	vähän	erittäin vähän
1	2	3	4	5

11. Oletko saanut kesätyötä, määräaikaista työtä tai vakituista työtä paikoista, joihin olet tehnyt ammattiosaamisen näytön?

12. Mitä säilyttäisit nykyisissä näytöissä?

13. Mitä poistaisit nykyisistä näytöistä?

AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT
Oppilaan lomake

14. Miten kehittäisit nykyisiä näyttöjä?

15. Mitä muuta haluat kertoa ammattiosaamisen näytöistä?

AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT
Opettajan lomake

1. Olen toiminut opettajana

alle 2 vuotta 2-5 vuotta 5-10 vuotta yli 10 vuotta

2. Kuinka kauan olet ohjannut näyttöjä?

3. Näyttöön tulevien opiskelijoiden pohjakoulutus on mielestäni

erittäin riittävä	riittävä	jokseenkin riittävä	vähäinen	en osaa sanoa
1	2	3	4	5

4. Ammattiosaamisen näytöt vaativat opettajalta tietoja ja taitoja perinteiseen opetukseen verrattuna

paljon enemmän	enemmän	saman verran	vähemmän	en osaa sanoa
1	2	3	4	5

5. Jos vastasit, että näyttöjen vastaanottaminen vaatii opettajalta enemmän taitoja kuin perinteinen opetus, niin kerro, mitä taitoja tarvitaan lisää

6. Työelämän edustajat saavat perehdytystä näyttöjen vastaanottamiseen mielestäni

paljon	riittävästi	vähän	ei yhtään	en osaa sanoa
1	2	3	4	5

AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT
Opettajan lomake

7. Mielestäni ammattiosaamisen näytöissä pystytään ottamaan huomioon oppilaan persoonallinen kasvu

täysin samaa mieltä / jokseenkin samaa mieltä / jokseenkin eri mieltä / täysin eri mieltä / en osaa sanoa

1 2 3 4 5

8. Mielestäni työelämän edustajat saavat ohjausta ammattiosaamisen näyttöjen yhdenmukaiseen arviointiin?

paljon riittävästi vähän ei yhtään en osaa sanoa

1 2 3 4 5

9. Mielestäni näytön arviointi antaa oikean kuvan oppilaan taidoista

täysin samaa mieltä / jokseenkin samaa mieltä / jokseenkin eri mieltä / täysin eri mieltä / en osaa sanoa

1 2 3 4 5

10. Näytöt vastaavat mielestäsi työelämän tarpeita

paljon riittävästi vähän ei yhtään en osaa sanoa

1 2 3 4 5

11. Ammattiosaamisen näytöt auttavat mielestäni tulevaa työnsaantia

paljon riittävästi vähän ei yhtään en osaa sanoa

1 2 3 4 5

AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT

Opettajan lomake

12. Mitä säilyttäisit nykyisissä näytöissä?

13. Mitä poistaisit nykyisistä näytöistä?

14. Mitä kehittäisit nykyisissä näytöissä?

15. Mitä muuta haluat kertoa ammattiosaamisen näytöistä?

Liite 3

Hei,

Olemme Mervi Peltonen ja Ulla Kudjoi. Opiskelemme Tampereen ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Teemme opintoihimme kuuluvaa kehittämishanketta ja työmme aihe on ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen. Yhtenä osana työtä tutkimme opettajien mielipiteitä ammattiosaamisen näytöistä. Voisitteko ystävällisesti vastata kyselyyn 21.10 mennessä ja postittaa vastauksen vastauskuoressa.

Kiitos avusta!

Mervi Peltonen ja Ulla Kudjoi